

חסידות בפרשה

הרב יצחק שפירא

פרשת יתרו

לפחד זה טוב או רע?

מעמד הר סיני מלווה בתיאור רב של יראה ופחד, מה זה "פחד טוב"? ומה העצה הכי טובה לביטחון אמיתי?

ממה אתם מפחדים?

בפרשתנו אנו קוראים על מעמד הר סיני, בו בחר הקדוש ברוך הוא בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. ה' הופיע לעיני העם בקולות, ברקים וקול שופר חזק, כפי שמתאר הפסוק: 'וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת וְאֶת הַלַּפִּידִם וְאֶת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת הַקֹּרֶן עָשָׂן, וַיֵּרָא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעֲמְדוּ מֵרָחֹק'.

לאחר שבני ישראל שומעים ישירות מהקב"ה את שתי הדברות הראשונות, 'אנכי' ו'לא יהיה לך', הם מרגישים שאין להם יכולת להמשיך ולהכיל את המעמד. הם חווים פחד כה גדול, עד שהם חשו שמציאותם מתבטלת.

בשלב זה בני ישראל פונים אל משה רבנו ומבקשים: 'דַּבֵּר אִתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה, וְאַל יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים כִּי נָמוּת'. הם מביעים בפניו את חששם ואת התחושה שאינם מסוגלים לעמוד עוד מול הדיבור הישיר של ה'.

על חששם של ישראל עונה משה רבנו תשובה מפתיעה: 'אַל תִּירָאוּ, כִּי לִבְעֹבֹר נִסּוֹת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים, וּבְעֹבֹר תִּהְיֶה יְרֵאתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תַחֲטְאוּ'.

דבריו של משה רבנו לכאורה קשים להבנה. בתחילה הוא אומר לעם 'אל תיראו', אך מיד לאחר מכן הוא מסביר שכל מטרת המעמד היא 'בעבור תהיה יראתו על פניכם'. עולה השאלה: האם היראה היא חיובית או שלילית? האם משה מבקש מהעם לא לפחד, או שהוא רוצה שהם דווקא יחוו יראה?

שני סוגי יראה

ההסבר לכך נעוץ בהבחנה בין שני סוגי יראה המופיעים בפסוקים. היראה שממנה משה מבקש להימנע ('אל תיראו') היא היראה מהמוות – הפחד של האדם על עצמו ועל קיומו ('פן נמות'). לעומתה, היראה החיובית היא היראה 'לבלתי תחטאו'. יראה שבה האדם אינו חרד לקיומו האישי, אלא חושש לעבור על רצון ה'.

כאשר נתבונן בפשט הפסוקים נשים לב שהפחד והאימה של עם ישראל 'פן נמות' לא נבע מהפנימיות של מעמד הר סיני, משמיעת עשרת הדברות מפי ה', אלא מחיצוניותו; הפחד השלילי נבע מהקולות והברקים, ומקול השופר החזק. כאשר עם ישראל שמע את ה' מדבר אליו, הוא זכה ליראה החיובית, עבודה נועד מעמד הר סיני. אך כאשר ה' הפסיק לדבר, ומה שנשאר הוא הרושם החיצוני של 'קולות וברקים', ירדו ישראל מדבקותם ומיראתם הפנימית ונפלו לפחד השלילי, ל'פן נמות'.

יראה על רקע דבקות מוחלטת

כדי להעמיק בשלבי היראה השונים שהתעוררו אצל עם ישראל במעמד הר סיני, נתבונן במבנה לוחות הברית. הלוחות מחולקים לשני חלקים, כאשר בראש כל לוח ניצבת דברה המשמשת כ'כותרת': בלוח הראשון – 'אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ', ובלוח השני – 'לא תִרְצָח'.

שתי הכותרות הללו יוצרות יחד את היראה הפנימית, 'לבלתי תחטאו'. כאשר בני ישראל שמעו את הדיבור 'אנכי', הם היו בדבקות גמורה בקב"ה. כעת עם ישראל לא נמצא במדרגה של יראה מה', אלא במדרגה עליונה הרבה יותר. כאשר ה' מדבר 'אנכי', הדיבור של ה' סוחף אותם לדבקות עצמית ומוחלטת.

לאחר מכן, כאשר ה' אומר את הדיבור השלישי, "לא תישא את שם ה' אלקיך לשוא", "כל העולם כולו הזדעזע" (שבועות לט, א). כעת מתחילה מדרגת היראה, משום שכאן עם ישראל מקבל מציאות. בשונה מהדיבור "אנכי", בו לעם ישראל לא היה מציאות כלל אלא רק דבקות מוחלטת, כעת ה' נותן לנו מציאות ומצווה עלינו שלא נמשוך את 'שמו' למציאות שלנו לשווא.

בהמשך, כאשר עם ישראל שומע מה' את הציווי 'לא תרצח', נבנית יראה פנימית. כעת, על רקע הדבקות המוחלטת בה', מתברר לנו שהקדוש ברוך הוא לא רק נוכח ואנחנו נסחפים אחרי מציאותו, אלא הוא גם זה שלוקח אחריות על קיומנו ומגן עליו. דרך האיסור לרצוח, ה' מלמד אותנו שהוא חפץ במציאות שלנו ושומר עליה. בשלב זה אנו שמים לב לקיום שלנו, ומבינים שמצד עצמנו אנו חסרים, וכל החיות שלנו מגיעה רק ממנו. התחושה הזו של תלות בקב"ה היא יראה מתוקנת, אשר עבודה נועד מעמד הר סיני.

אל תיראו!

אמנם, לאחר שהפסיק את ה' את דיבורו, כבר לא חוו עם ישראל את הדבקות העליונה בה'. כעת, במקום להרגיש שה' הוא מקור החיים שלנו, הביטו עם ישראל בקולות וברקים והרגישו תחושה הפוכה בדיוק: אנחנו מציאות קיימת, והקב"ה מאיים על קיומנו. בשלב זה, בו לא מאירה הדבקות העצמית מתוך "אנכי ה' אלקיך", גם הציווי "לא תרצח" עלול לקבל משמעות שלילית. כעת התחושה היא שכל אחד רוצה לחיות בלי גבול, גם על חשבון השני, אך ה' באיסור 'לא תרצח' מצמצם לנו את החיים ולא נותן להם להתפשט לכל עבר.

על כך משיב משה רבנו לעם ישראל: 'אַל תִּירָאוּ' – הפחד שלכם מפני ה' כאילו הוא מאיים על קיומכם בטעות יסודה. ומדוע? כדי להסביר זאת, משחזר להם משה רבנו את הרגעים של עשרת הדברות, ואומר להם: "כִּי לְבַעֲבוֹר נְסוֹת אֶתְכֶם בְּאֶלֶּהִים" – כאן משחזר להם משה רבנו את הדבקות העצמית שהייתה להם כאשר ה' דיבר "אנכי ה' אלקיך". ניסיון, הוא מלשון התרוממות, כמו הפסוק "נס להתנוסס". משה רבנו מסביר לעם שבמעמד הר סיני ה' לא בא לבטל את הקיום של עם ישראל, אלא לרומם אותם אליו. זו הדבקות העצמית לה זכו עם ישראל בשמיעת הדיבור מפי ה' "אנכי ה' אלקיך".

לאחר מכן ממשיך משה רבנו: "וּבַעֲבוֹר תִּהְיֶה יְרָאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תַחֲטְאוּ". כאן מכוון משה רבנו לדיבור "לא תרצח", שמשמעותו האמיתית היא האכפתיות והדאגה שיש לקב"ה מהחיים של היהודי. הדיבור הזה, על רקע הדבקות הנולדת מתוך הדיבור "אנכי ה' אלקיך", מוליד יראה פנימית ממי שהוא מקור החיים.

בעבור תהיה יראתו על פניכם

היראה המתוקנת היא שאנו שומעים את ה' אומר "לא תרצח" על רקע הדבקות, ולכן אנו מרגישים שהחיים חשובים משום שה' רוצה אותם, ולא משום שהם חשובים לנו. ממילא, היראה שלנו היא "לבלתי תחטאו". אנו יראים למלא את רצון ה', ולא לעבור על רצונו.

אך כאשר אנו לא דבוקים בה' מתוך שמיעת "אנכי ה' אלקיך", ממילא אנו לא יראים למלא את רצון ה', אלא אנו מפחדים על החיים שלנו, וטוענים – "פן נמות". במציאות זו, אפילו את הציווי "לא תרצח", ציווי שמלא אכפתיות של ה' על החיים שלנו, אנו מפרשים כהגבלה של ה' ואיום על חופש הפעולה שלנו. משה רבנו מלמד את עם ישראל – "אל תיראו" את היראה השלילית, בה אתם מפחדים על חייכם, אלא תהיו מלאים ביראה חיובית, שעניינה לרצות למלא אחר רצון ה', "לבלתי תחטאו".

שבת שלום!

בית המדרש 'עוד יוסף חי'

